

Підтримку надає:

Федеральне міністерство
продовольства і
сільського господарства

на підставі рішення
Німецького Бундестагу

Німецько-український
агрополітичний діалог

при Національній асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України

Звіт з лісової політики

APD/FPB/01/2020

Щодо розробки довгострокової лісової програми для України WPU 2050

Др. Маріо Марш

Київ, липень 2020

Виконавці

Контакти:
АПД Україна
вул. Рейтарська, 29-6, 01030 Київ
info@apd-ukraine.de
www.apd-ukraine.de

Про проект «Німецько-український агрополітичний діалог» (АПД)

Проект «Німецько-український агрополітичний діалог (АПД)» реалізується за підтримки Федеральним Міністерством продовольства та сільського господарства (BMEL) з 2006р. і наразі до 2021р. та за його замовленням через виконавця ТОВ ГФА Консалтинг Груп, а також робоче співтовариство, яке складається з ТОВ ІАК Аграр консалтинг (ІАК), Лейбніц-Інституту аграрного розвитку в країнах з перехідною економікою (ІАМО) та ТОВ АФЦ Агрікалчер енд Файненс Консалтентс. Реципієнтом проекту виступає Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України «Дорада». При реалізації важливих заходів для розвитку ринку землі, використання державних земельних площ та приватизації АПД працює у кооперації з ТОВ з управління та реалізації земель (BVVG). Бенефіціаром проекту виступає Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Проект має підтримувати Україну в питаннях розвитку сталого сільського господарства, ефективної переробної промисловості та підвищення міжнародної конкурентоспроможності відповідно до принципів ринкової та регуляторної політик та з урахуванням потенціалу розвитку, який виникає в рамках Угоди про Асоціацією між ЄС та Україною. З цією метою Проект має надавати інформацію про німецький, зокрема, східнонімецький, а також міжнародний, європейський досвід з розробки рамкових аграрно-політичних умов, а також з організації відповідних аграрно-політичних установ.

www.apd-ukraine.de

Автор

Др. Маріо Марш

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

© 2020 Німецько-український агрополітичний діалог.
Всі права захищено

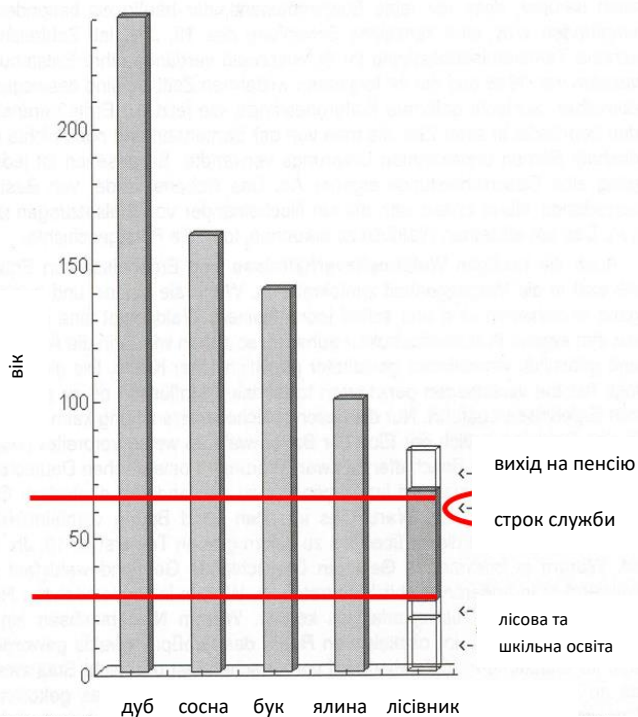
ЗМІСТ

<i>1. ЧОМУ УКРАЇНІ ПОТРІБНА НАЦІОНАЛЬНА ЛІСОВА ПРОГРАМА?</i>	<i>4</i>
<i>2. ЯК ЛІСОВА ПРОГРАМА МОЖЕ БУТИ РОЗРОБЛЕНА ТАКИМ ЧИНОМ, ЩОБ ЇЇ СПРИЙНЯЛА АКТУАЛЬНА ПОЛІТИКА?</i>	<i>5</i>
<i>3. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ЛІСОВОЇ ПРОГРАМИ УКРАЇНИ (WPU 2050)</i>	<i>9</i>
<i>3.1. Зміст</i>	<i>9</i>
<i>3.2. Місія/бачення</i>	<i>9</i>
<i>3.3. Програма 15–пунктів, принципів цілі</i>	<i>11</i>
<i>3.4. Лісополітичні сфери дій</i>	<i>17</i>
<i>4. ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛІ</i>	<i>20</i>
<i>5. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА – ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНИХ СТРУКТУР</i>	<i>22</i>
<i>6. ПІДСУМОК ЩОДО КРОКІВ ДЛЯ WPU 2050 (ЗА БАЖАННЯМ)</i>	<i>27</i>

1. ЧОМУ УКРАЇНІ ПОТРІБНА НАЦІОНАЛЬНА ЛІСОВА ПРОГРАМА?

Ліс як ніколи перебуває в **зоні напруження між різними потребами та інтересами**, які висувають різні суспільні групи. Держава та лісове господарство, які працюють без концепції та без діалогу щодо лісової політики, не зможуть впоратися з цим у довгостроковій перспективі.

Лісова стратегія потрібна також тому, що **рамкові умови навколо лісу частково знаходяться в процесі вагомих змін**. Це можна побачити, наприклад, у складній ситуації на ринку деревини, бажання мати невикористані природні ліси, посилене використання лісу для дозвілля, особливо в умовах зміни клімату з пошкодженнями від шторму, посухи та великих нападів короїдів.

Часи ротації основних порід дерев по відношенню до життя лісника.
(J. HAMBERGER, Як можна сьогодні передати історію лісів в сучасний спосіб?
FH 52. H.5, S.118-120, 1996)

На відміну від сільського господарства, дерева та ліси характеризуються вираженою довговічністю. Порівняно з **періодом ротації основних порід дерев, життя лісника - це короткий відрізок часу** - наші картини в лісі сьогодні походять із часів з іншими умовами та цілями. Це вимагає стратегічних концепцій, які враховуватимуть підходи щодо сталості.

Національна лісова програма визначає **орієнтовані на майбутнє концепції та заходи щодо сталого управління лісом (ведення господарської діяльності у лісі)**. Це як генераційний контракт з лісом України. Завдяки такій довгостроковій робочій програмі можна узгодити економічні, екологічні та суспільні вимоги до лісів та зробити їх оптимально зручними для використання людей.

Таким чином, «Лісова програма України (WPU 2050)» була б **важливою частиною сталого розвитку країни.**

2. ЯК ЛІСОВА ПРОГРАМА МОЖЕ БУТИ РОЗРОБЛЕНА ТАКИМ ЧИНОМ, ЩОБ ЇЇ СПРИЙНЯЛА АКТУАЛЬНА ПОЛІТИКА?

З прийняттям у 1992 році в Ріо-де-Жанейро керівного принципу сталого розвитку в Конвенції Об'єднаних націй (UNCED), була створена відправна точка для інтенсивного міжнародного діалогу про ліси.

В ній розділ 11 Порядку денного 21 та Лісові принципи («Forest Principles») вперше в історії постулюють міжнародно узгоджені правила та «лісові принципи» для управління/ведення господарської діяльності, збереження та сталого розвитку лісів. Це стало віхою для інтеграції екологічних цілей та цілей розвитку.

Процес сумісної розробки планів та програм відбувався у послідовних подіях у Ріо. Через п'ять років переважав термін «Національні лісові програми» («National Forest Programmes»). У 2015 році 17 «Цілей сталого розвитку» («Sustainable Development Goals») були включені до Agenda 2030 року.

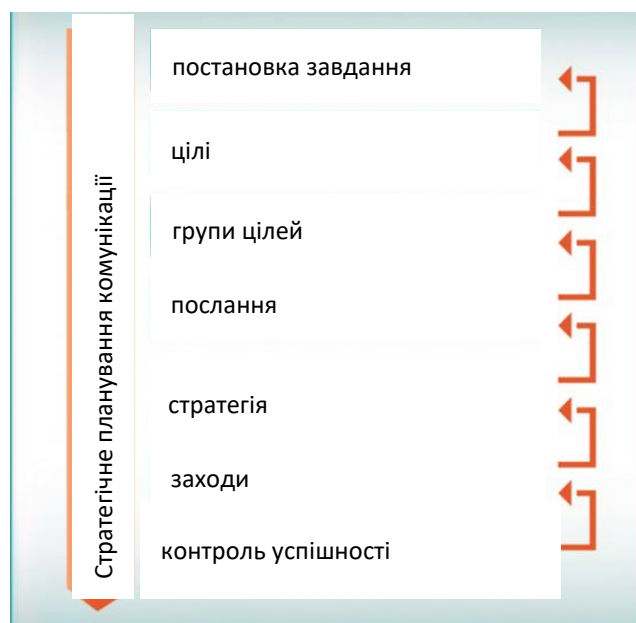
Розробка лісової програми для України має відбуватися відповідно до цих міжнародно визнаних принципів у **структурованому, партиципативному та прозорому процесі.**

Лісова програма України 2050 року повинна виражати відповідальність державного Парламенту та уряду України за природно-економічну складову лісу. Програма та бажаний діалог щодо лісів, мають бути однаково спрямовані на всі відповідні зацікавлені групи, установи та широку громадськість. Таким чином, це допомагає розвинути розуміння громадянами лісової екосистеми та переваг сталого лісового господарства.

Ступінь участі у лісовому діалозі

На двох модерованих засіданнях міжвідомчих робочих груп необхідно розробити та узгодити основні принципи лісової програми України з відповідними зацікавленими сторонами з адміністрації, лісового господарства, лісової та лісопереробної промисловості та громадянського суспільства. За результатами проведення відкритих семінарів в рамках ітераційного процесу створюється «Лісова програма України 2050 (ВПУ)», яка має бути подана до відповідального міністерства.

Процес розробки довгострокової лісової програми за участю різних зацікавлених сторін та різних (спеціалізованих) установ повинен здійснюватися як стратегічний, орієнтований на цільову групу, комунікаційний процес (рис., copyright: ofischer communication). Це значно збільшує сприйняття «кінцевого продукту».

В основному існує **чотири способи** для видання та, таким чином, **введення в дію лісової програми 2050**:

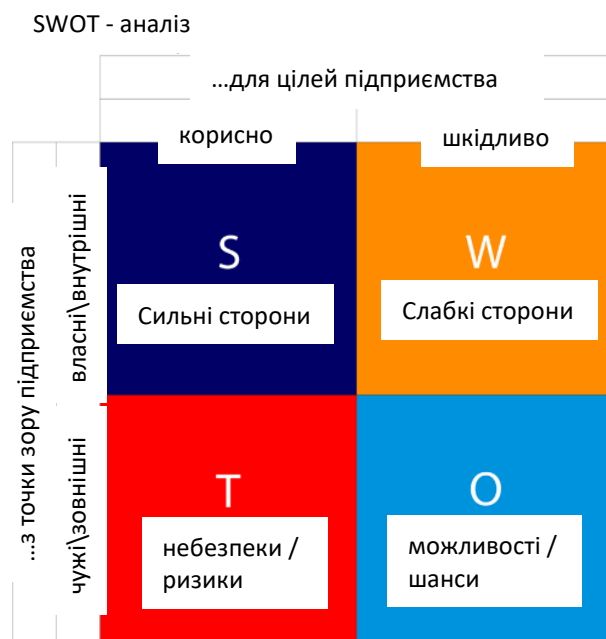
1. через **міжвідомчу робочу групу** та авторів лісової програми
2. через **відповідальне міністерство** (Міністерством енергетики та охорони навколишнього природного середовища України) з додатковою передмовою від міністра
3. в якості **рішення Кабінету Міністрів** всіх урядових **міністерств** та
4. як рішення **державного Парламенту (парламент України)** з додатковою передмовою Прем'єр-міністра

Цінність, обов'язковість та політичне сприйняття лісової програми зростають представленим рейтингом.

На відміну від запланованої тут процедури, розробка німецьких лісових програм передбачає тривалий, постійний процес діалогу. Зазвичай тематичні «круглі столи» (керівні групи) створюються як органи, що приймають політичні рішення, щодо діалогу з лісової тематики та призначаються представниками зацікавлені сторони. Змістовна робота та балансування інтересів за темами, що стосуються лісової політики, відбуваються в декількох модерованих робочих групах (модулях).

Зазвичай діалог щодо лісу починається з детального, аналітичного опису (1) реальних умов, тенденцій та проблем (початкова точка, передумови).

Для цього зарекомендував себе SWOT аналіз. Сильні та слабкі сторони оцінюються з точки зору власного підприємства / адміністрації. Потім визначаються ризики та можливості для ринку / споживача. (авторські права: Marketeer)

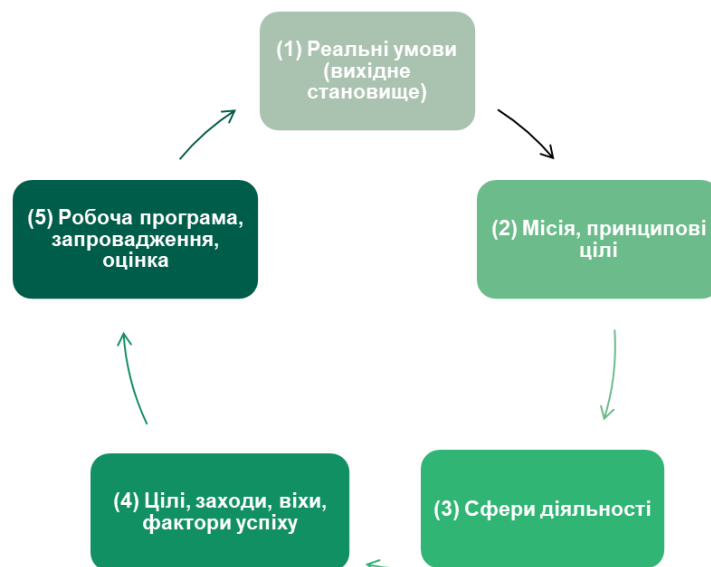
Згодом, відбувається формулювання (2) місії/бачення та основних цілей лісової програми.

Далі охарактеризуються, (3) узгоджені сфери дій, які характеризуються більш конкретними (4) цілями / заходами, віхами досягнення мети та / або факторами успіху (індикаторами).

В ідеалі фактична (5) робоча програма впливає як інструмент реалізації лісової програми. Її можна розділити на три розділи:

- конкретні, придатні до реалізації окремі заходи (з відповідальностями, планами проектів та фінансування)
- пріоритетне впровадження заходів «найкращої практики» (best practice) із зразковим ефектом, які поділяються кількома зацікавленими сторонами та
- постійне цільове / фактичне порівняння на основі вибраних значущих показників

Робоча програма не є статичною; скоріше, це інструмент реалізації, який постійно допрацьовується та адаптується (див. рис.).

Кроки/ фази лісової програми в Німеччині/ Центральній Європі

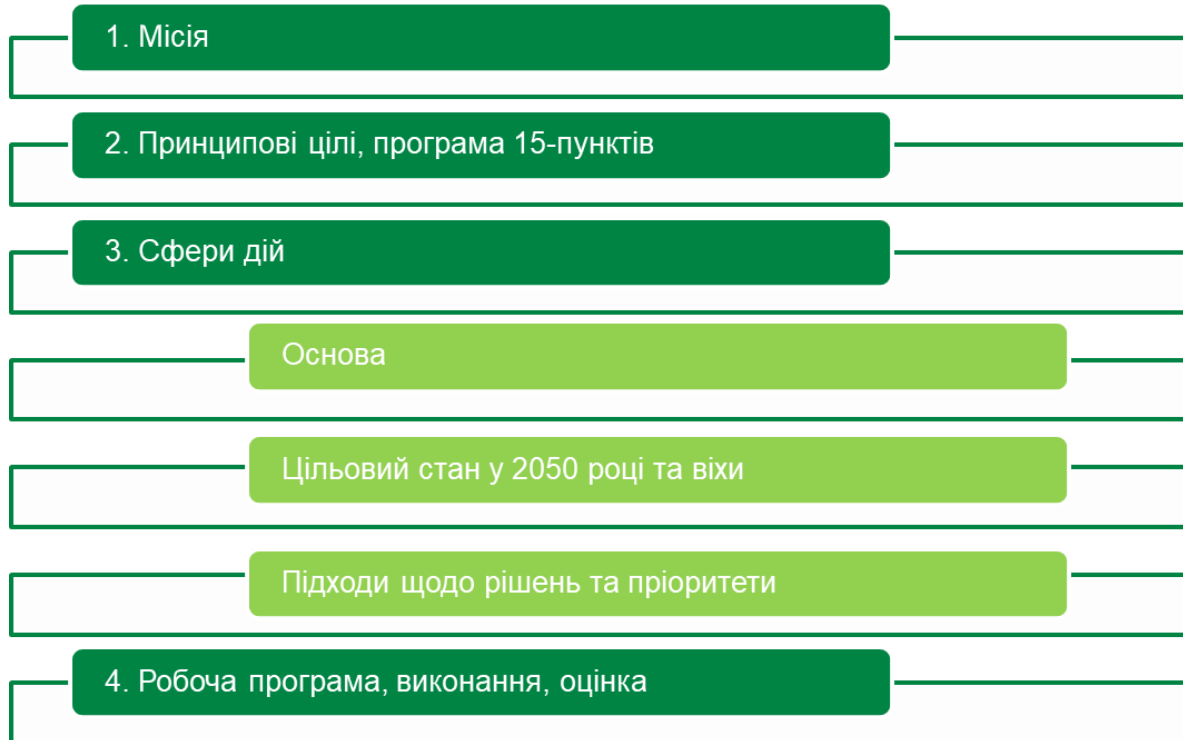
Лісова програма України слугує політичним керівництвом та рекомендацією щодо дії для основних дійових осіб, відповідальних за прийняття рішень. Ці рекомендації, завдяки яким було досягнуто консенсусу, реалізуються всіма учасниками, які мають наявні інструменти. Крім усього іншого, вони мають відобразитися в поправках до лісового та екологічного законодавства та настановах (регуляторних порядках), у галузі землекористування, управління лісовим господарством та надання підтримки, а також у роботі з громадськістю, пов'язаною із лісовим господарством (кооперативний підхід). Зрештою, ініціюються зміни поведінки, і (лісова) політика перетворюється на конкретні дії громадян.

Спільні результати досягнуті в партиципативному діалозі щодо лісу, повинні бути потім включені до Національної стратегії сталого розвитку в Україні.

3. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ЛІСОВОЇ ПРОГРАМИ УКРАЇНИ (WPU 2050)

3.1. Зміст

Виходячи зі структури та проходження лісових діалогів у Центральній Європі, для лісової програми України пропонується наступна структура:

Далі характеризуються окремі етапи (фази) з урахуванням їхнього змісту та їхнього впливу на загальний процес і, для прикладу, формулюються для WPU 2050. Підрозділ сфер дій у будь-якому випадку передбачений для процесу діалогу в Україні в рамках міжвідомчих робочих груп із відповідними зацікавленими сторонами.

Ключові тези WPU 2050 узагальнені в **«Програмі 15-пунктів»** і, якщо можливо, - операціоналізовані (як частина пункту «2. Основні цілі»).

3.2. Місія/бачення

Місія/бачення (Керівні принципи) німецьких лісових програм та стратегій майже завжди посилаються на «принцип сталості» або сталого розвитку (sustainable development), за термінологією (вперше) та по суті корінням ідучи в роботу провідного міністра Саксонії Ганнса Карла фон Карловіца, «Sylvicultura oeconomica» з 1713 року. Під «сталістю» розуміють рівність та узгодженість економічних, екологічних та соціальних факторів для живих та майбутніх поколінь.

Крім того, зазвичай існує термін належне (відповідно до чинного лісового законодавства) та багатофункціональне, тобто інтегративне та близьке до природного управління лісами/ ведення господарської діяльності у лісі. В останні роки все частіше природоохоронними об'єднаннями висуваються вимоги щодо сегрегації з принаймні 10% природними лісами («праліси завтрашнього дня»).

Незважаючи на всі суперечки між собою, німецька інтегративна модель лісового господарства класифікується майже всіма учасниками лісової та лісопереробної промисловості, а також організаціями охорони природи, як зразкова для лісового господарства інших країн.

Завдяки різноманітним позитивним ефектам від лісу, зростання площі лісів, особливо у зв'язку зі зміною клімату в останні роки, можна знайти в якості пріоритету у керівних принципах лісових програм.

Загалом, облік та оцінка екосистемних послуг (включаючи інфраструктурні, природоохоронні та культурні послуги) розглядаються як внесок суспільства у відповідне відшкодування безлічі суспільних потреб у лісі.

Entwicklungszieltypen		Naturschutz- prioritäten	Holz- nutzung	Eingriffsintensität zur Erreichung des Entwicklungszieles	Entwicklungsziel
Integration	Naturverjüngungstyp Förderung von Naturverjüngung	Prozessschutz Ressourcenschutz	ja	gering bis mittel	naturnaher Wirtschaftswald
	Umwandlungstyp Entfernen von Naturverjüngung, Pflanzung	Ressourcenschutz	ja	hoch	naturnaher Wirtschaftswald
	Aufforstungstyp Aufforstung von Brachen, Wiesen, Äckern u. a.	Ressourcenschutz	ja	mittel bis hoch	naturnaher Wirtschaftswald
Segregation	Bestandserhaltungstyp selektive Förderung von Naturverjüngung, Beibehaltung histor. Bewirtschaftungs- weisen u. a.	Arten- u. Biotop- schutz Kulturschutz	(ja)	mittel bis hoch	naturferner Forst
	Naturwaldtyp ohne direkte Einflussnahme	Prozessschutz Arten- u. Biotop- schutz	nein	ohne Eingriffe	„Urwald von morgen“

Zerbe 2009

Місія/бачення – в якості прикладу для WPU 2050

Ліс в Україні є важливим **економічним, природним та культурним надбанням**. Його використання та охорона повинні ґрунтуватися на наступних принципах:

- **Збереження та збільшення лісових площ**, а також стале забезпечення виконання всіх лісових функцій шляхом **належного, сталого та багатофункціонального управління лісами/ ведення господарської діяльності у лісі**.
- Прагнення до **максимально можливої загальної сукупільної вигоди** від продуктів і впливів з боку лісу для сучасних поколінь та збереження різних варіантів використання лісу відкритими для наступних поколінь.

- **Стабільні кадрові, правові, організаційні та фінансові рамкові умови** для відповідності довгостроковим виробничим та інвестиційним періодам у лісовому господарстві.
- **Збереження та надання підтримки власності на ліс** з його конкретними інтересами власника та ефективними лісогосподарськими підприємствами.
- **Регулювання використання лісових ресурсів та конфліктів** між інтересами власника, потребами широкої громадськості чи окремих груп користувачів та обмеженими природними ресурсами.
- **Більш широке визнання функцій лісів, лісівників та власників лісів** для суспільства на основі **активної та професійної комунікації** (зв'язки з громадськістю, лісова освіта, екологічна освіта та освіта для сталого розвитку).

3.3. Програма 15–пунктів, принципів цілі

Незважаючи на дуже значні людські та матеріальні витрати на створення лісових програм / стратегій, узгоджені результати часто лише частково реалізуються або вони недостатньо відомі політикам та працівникам відповідних організацій. Для того, щоб закрити цей стратегічний розрив між розробкою та успішною, послідовною реалізацією, слід використовувати метод «Ballanced Scorecards» («збалансований список рейтингів»). Це система кількісних та якісних ключових показників, які, наприклад, посиляються на фінансові та площинні аспекти або зведений індекс, щоб більш чітко та оперативно проілюструвати цільове / фактичне порівняння, успіхи та невдачі.

Тому має сенс використовувати цей метод для комунікації та впровадження WPU 2050. «Ballanced Scorecards» базується на місії/баченні WPU і служить для зосередженні на декількох основних цілях, що роблять успіх впровадження вимірюваним («(коротка) програма 15-пунктів») програма»). Наступні фактори та індикатори успіху (постульовані відповідно на 2030 та 2050 роки) охоплюють наступні сфери:

- A.** Площа лісів, структура та пошкодження лісів (індикатори стану лісу)
- B.** Економіка, власність (підприємницький успіх, підвищення ефективності)
- C.** Охорона природи та навколишнього середовища (стале управління, стабільність, забезпечення якості життя майбутніх поколінь) та
- D.** Люди та суспільство (співробітники, як фактор успіху в лісовому господарстві, розробці продукції, використанні лісу для відпочинку)

Лісова програма 15-пунктів

(Кількісні індикатори цілей на 2030 та 2050 роки є вигаданими припущеннями. Вони повинні розроблятися в рамках діалогу про ліси в Україні).

		Фактор успіху	Індикатор	2030	2050
А. Площа лісів, структура та пошкодження	1. Збільшення площі лісів	Частка площі лісів (%) до площі федеральної землі	17	20	
	2. Підвищення запасів	Середній об'єм запасів м ³ /га	180	240	
	3. Частка мішаних лісів	Частка мішаних лісів у (%) до загальної площі лісів	30	50	
	4. Розмах пошкоджень лісів	Ушкоджені площі у (%) до загальної площі лісів	25	10	

		Фактор успіху	Індикатори	2030	2050
В. Економіка, власність	5. Економічний результат лісгосподарського підприємства	у млн. € всіх державних підприємств всього	40	55	
	6. Частка управлінських витрат	у млн. € всіх державних підприємств всього	34	28	
	7. Частка державних лісів	Частка у (%) від загальної площі лісів	85	85	

		Фактор успіху	Індикатор	2030	2050
С. Охорона природи та навколишнього середовища	8. Багатофункціональне, близьке до природного управління лісами	Частка площі у (%) від загальної площі лісів	50	75	
	9. Частка сертифікованих лісових площ	Частка FSC-сертифікованих лісових площ у (%)	50	80	
	10. Позначення великих заповідних територій, природних лісів	Частка національних парків, біосферних заповідників у (%) до загальної площі лісів	15	25	
	11. Об'єм перебудови лісів	Площа лісів, що перебудовується за рік (тис. га/рік)	10	15	

	Фактор успіху	Індикатор	2030	2050
D. Людина та суспільство	12. Продаж деревини (експорт)	у млн. €, частка експорту деревини	30 (5)	40 (10)
	13. Продаж недеревинних продуктів	у млн. €	10	15
	14. Доходи зайнятих, підприємств	Середні доходи тис. €/ рік	20	25
	15. покращення функції відпочинку, туризму	Інфраструктурні послуги, індекс пропозиції, 2025 = 100	105	120

Окрім Програми 15-пунктів, тут також названі наступні принципові цілі. У рамках модерovanого діалогу щодо лісових відносин щодо WPU в рамках міжвідомчих робочих груп та із зацікавленими сторонами вони можуть, за необхідності, доповнити коротку програму з метою операціоналізації додаткових цілей.

Принципові цілі в лісі/ державному лісі

Ведення господарчої діяльності у лісі, перебудова лісу

1. У державному лісі **сталість, як стратегічна мета, повинна досягатися зразково**. Стале використання вимагає **рівномірного врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів**. Критерії сертифікації повинні виконуватися на всій площі.
2. Основою для цього є **близьке до природного, екологічно орієнтоване управління лісами/ ведення господарської діяльності у лісі**, яке надає пріоритет **багатофункціональному використанню лісів** («інтеграція замість сегрегації»).
3. **Перетворення лісу на диференційовані за місцем розташування ділянки**, повинно здійснюватися з великою інтенсивністю. При цьому в інтересах **біологічного різноманіття та адаптації до клімату** через розподіл ризиків слід використовувати в першу чергу місцеві породи дерев, а також випробувані іноземні породи дерев. Центральні **природоохоронні цілі** також можуть бути реалізовані за допомогою програми перетворення лісу.

Збільшення лісів

4. Землі, що належать державі/федеральній землі, повинні активно використовуватися для досягнення **загальної мети лісової політики - збільшення кількості лісів** - також у зв'язку з компенсаційними заходами.

Деревина, кластер ліс-деревина

5. **Зростаюче значення деревини, як сировини, задовольняється виробництвом деревини, яке оптимізоване** за кількістю та якістю. Забезпечення виробництва відновлюваної сировини також служить **захисту клімату** (ліс як накопичувач CO₂, деревина для зберігання CO₂ та CO₂ - як нейтральне джерело енергії). Глобальні вимоги в цьому секторі вимагають **тісного партнерства між замовниками, постачальниками та провайдерами (лісові / деревні кластери)**.

Захисна функція та функція місця відпочинку, ландшафтна функція

6. Для **стабілізації та розвитку культурного ландшафту** необхідні заходи, ширше землевикористання для **догляду за ландшафтом, охорони ґрунтів** та особливо для **водного балансу** (WRRL, управління природним простором).

7. Завдяки **динамічній охороні біотопів та видів** (наприклад, перетворення на місцеві породи дерев, збільшення біорізноманіття, збагачення мертвостой, облаштування країв лісу, збереження спеціальних локацій, вологих біотопів та суцесійних територій, збільшення площі лісів та ландшафтний дизайн) **цілі охорони природи** мають бути **інтегровані в управління лісами. Захищені території** повинні бути визначені в лісі, якщо захисні цілі неможливо досягти **за допомогою інших інструментів**.

8. **Зони Natura 2000 та великі заповідні території** (національні парки, біосферні заповідники, природні заповідники) повинні охоронятися, підтримуватися та розвиватися відповідно до природоохоронних цілей. Як керівник територій природоохоронних проектів та об'єктів, ця посада буде розширена до обов'язків **контактної особи з питань охорони природи в межах лісгосподарських підприємств**.

Лісгосподарське підприємство

9. Через **контракти з регіональними лісгосподарськими підприємцями та постачальниками послуг** з інших районів, а також постійне постачання сировини (як необхідна передумова для розміщення деревообробних підприємств, включаючи місцеві лісопильні та підприємства з ремісничими виробами) та іншої продукції забезпечують **робочі місця в сільській місцевості** та надається підтримка створенню **регіональної доданої вартості**.

10. При використанні **сучасної лісової техніки** збереження природних ресурсів, зокрема **охорона лісових ґрунтів та питної води**, має високий пріоритет.

11. Завдяки адаптованим до лісів **популяціям копитних в дикій природі**, полювання забезпечує ефективну перебудову лісів до **екологічно стабільних змішаних лісів** та збереження **здорових популяцій, багатих на різні види дичини**.

12. Під час швидко розвиваючої **індустрії туризму та дозвілля** державний ліс забезпечує **широкий спектр пропозиції та інфраструктури, що базується на потребах** (наприклад, піші прогулянки, їзда на велосипеді, верхова їзда та перевезення; лісові пригоди, туристичні об'єкти, такі заходи, як лісові фестивалі, дні дров, регіональні продукти: продаж дичини). (Туристичні) послуги та продукти, що виходять за рамки законодавчо дозволеного рекреаційного використання (використання як місця відпочинку), **лісогосподарські підприємства пропонують комерційно-орієнтованим чином.**

Зв'язки з громадськістю, конфлікти використання та інтересів, (подальша) освіта

13. Погіршення **конфлікту інтересів та використання** між фінансово-технічними, екологічними та соціальними цілями (макроекономічними цілями) повинно **професійно модеруватися** з боку державних лісів. При цьому необхідно забезпечувати обмін інформацією та співпрацю з іншими суб'єктами; необхідно шукати баланс інтересів **з орієнтованими на майбутнє альтернативними рішеннями.**

14. Державний ліс та його установи повинні використовуватися цілеспрямовано з метою **популяризації знань про ліс, а також оцінювання лісу** та його використання (у тому числі в навчанні студентів, внутрішньому учнівському навчанні, з великими адміністраціями природоохоронних територій, на заходах з екологічної освіти та лісовій педагогіки - екскурсії, відвідування, пригодницькі походи, лісові молодіжні ігри, за допомогою спеціальних установ, таких як лісові школи).

Професійні зв'язки з громадськістю та маркетинг - це ефективні інструменти для цього.

Управління підприємством / співробітниками.

15. На основі широких **можливостей організації** від працівників очікується проявлення ініціативи, незалежності та відданості підприємству. **Компетентність та кваліфікація** сприяють цілеспрямованому підвищенню кваліфікації та розвитку персоналу. Інтенсивна інформація та переконлива внутрішня та зовнішня комунікація створюють передумови для створення **робочої атмосфери, що сприяє інноваціям**, та міцній **ідентифікації співробітника з цілями роботодавця.**

Фінансування

16. Забезпечення **сталого фінансування** відбувається через:

- **покриття витрат у ключовій сфері лісового господарства** (тобто у виробництві деревини та іншої продукції; концепція розвитку персоналу,

високо механізований збір деревини, орієнтоване на прибуток виробництво побічної продукції, використання земель та полювання, ефективне управління),

- **відшкодування за спеціально визначені послуги, орієнтовані на загальний добробут**, охорону та санацію лісових екосистем (включаючи охорону природи та клімату, послуги з управління водними ресурсами - також поза межами лісу та перетворення лісів), використання з метою відпочинку, екологічна освіта, навчання та подальша освіта),
- **додатковий дохід за рахунок розвитку нових напрямків діяльності** (таких як: освітні пропозиції / туризм, виробництво побічної продукції / відновлювальна енергія, еко-точки, компенсаційні заходи, послуги, регіональна продукція / дичина тощо).

Принципові цілі лісового відомства, в сфері державних завдань

1. При **зважуванні інших економічних інтересів** особливу вагу слід надати **збереженню лісів**. Збереження лісів є особливо важливим у **місцевостях навколо мегаполісів** для забезпечення якості життя населення та регіонального клімату. Суміжні лісові масиви (також відомі як «зони дикої природи») повинні бути **захищені від фрагментації**, і забудови внаслідок демографічного розвитку та будівництва на лісових територіях у зовнішній зоні. У випадку конкуруючих претензій щодо використання пріоритет повинен надаватися лісу.
2. Для **збільшення лісових площ в Україні** в державному плані розвитку, а також у регіональних та землекористувальних планах мають бути зазначені **зони первинного заліснення**. Рішення власників щодо збільшення площі лісів повинні поважатися; відмова на заявки у первинному залісненні виправдана лише у виняткових випадках. Юридичні бар'єри, які ускладнюють первинне заліснення, повинні бути усунені (наприклад, згідно із законом про оцінку впливу на навколишнє середовище).

Заходи з компенсації для втручання у природу та ландшафт також можуть бути здійснені шляхом первинного заліснення. **Сприяння збільшення площі лісів** з боку держави повинно бути прогресивним і конкурентоспроможним по відношенню до інших державних програм підтримки.

3. Як **компетентна та доброзичлива до громадян адміністрація**, лісові відомства є контактом для власників лісів та інших органів, що займаються плануванням. Як **носії суспільних інтересів**, вони надають вичерпну експертну оцінку щодо всіх планів та заходів, які можуть вплинути на ліс, тим самим забезпечуючи врахування фахових питань, пов'язаних з лісом, та правових питань.

4. У **картографічному зображенні функціонування лісів** реєструються всі лісові ділянки, які мають особливе значення для охорони лісу та відпочинку. **Картографування лісових біотопів** забезпечує надійну інформацію про захищені біотопи та середовища проживання. З огляду на зміну умов навколишнього середовища, **картографування**

ділянок потребує подальшого розвитку та використання в якості **інструменту моніторингу**. Ці карти складають важливу основу для оцінки планів, які впливають на ліс. Крім того, вони є важливою інформаційною основою для користувачів лісу і використовуються для зв'язків з громадськістю. Через таке важливе значення вони мають **постійно оновлюватись** лісовими відомствами.

5. Для **забезпечення поведінки, яка відповідає вимогам законодавства про ліси та співвідношенню інтересів** між власниками та користувачами лісів, особливе значення мають як **превентивна робота з громадськістю**, так і заходи щодо управління відвідувачами.

У контексті **охорони лісів**, лісове відомство несе відповідальність за підтримку порядку та безпеки в лісі. В цій поліцейській акції підтримку надають працівники лісової охорони.

Слід віддати перевагу **ранньому інформуванню лісогосподарських підприємств / власники лісів** - наприклад, щодо масового розмноження шкідливих організмів (наприклад, короїд) або лісових пожеж. Для цього необхідний послідовний нагляд лісів в рамках **моніторингу охорони лісів**.

6. Для запобігання виникненню лісових пожеж необхідно розробити **систему раннього виявлення лісових пожеж**, підтримувати її на високому технічному рівні та пов'язати із системами сусідніх регіонів.

7. Для створення стабільних та відповідних для певної місцевості лісових насаджень необхідно забезпечити постачання лісогосподарських підприємств **якісним та перевіреним за походженням репродуктивним матеріалом**. В рамках виконання Закону про репродуктивний матеріал для лісів, лісові відомства виконують вирішальне завдання.

8. Очікуване **збільшення згубних подій**, зростаючі вимоги третіх осіб до лісу та складність законодавчих регулювань потребують компетентних дій з боку лісових відомств. Для виконання цих завдань **лісові відомства повинні бути постійно забезпечені необхідними спеціалістами лісової служби**.

3.4. Лісopolітичні сфери дій

Дотримуючись стратегічної орієнтації в баченні та основних цілях, **сфери дій** потім фіксуються в центральноевропейських лісових програмах, які базуються на

- **детальному аналізу** (поточна ситуація, вихідна позиція, передумови), якщо це можливо
- визначенні **конкретних цілей** (цільовий стан 2050, принципи та цілі, основні етапи), а потім
- визначенні **обов'язкових - найчастіше пріоритетних - заходів** (підходи щодо вирішення та пріоритети, імплементація, рекомендації щодо дій, сфери та групи заходів).

Інколи сфери дій також агрегуються в предметні області зі сферами дій або в «польові типи».

Нижче наведено декілька прикладів загальноприйнятої регуляторної системи для сфер дій лісової політики (видані державними установами):

Вказівник на шляху у майбутнє, Федеральні ліси Австрії, ÖBf-Horizont 2010

1. *Сфери бізнесу (продуктові / ринкові комбінації)*
2. *Сфери компетенції (підприємницька відповідальність перед суспільством та природою)*
3. *Сервісні сфери (надання послуг)*

Національна (лісопереробна)лісова програма Німеччини (NWP)

1. *Ліс та суспільство*
2. *Ліс та біологічне різноманіття*
3. *Роль лісів в глобальному балансі вуглецю*
4. *Значення відновлюваної сировини - деревини*
5. *Внесок лісової та лісопереробної промисловості у розвиток сільської місцевості*

Лісова стратегія 2020 BMELV

1. *Захист клімату та адаптація до зміни клімату*
2. *Власність, робота та доходи*
3. *Сировина, використання та ефективність*
4. *Біорізноманіття та охорона природи лісів*
5. *Структура лісу*
6. *Мисливство*
7. *Охорона ґрунтів та водного балансу*
8. *Відпочинок, здоров'я та туризм*
9. *Освіта, робота з громадськістю та дослідження*

Лісова стратегія 2050 для вільної федеральної землі Саксонія

1. *Лісова площа*
2. *Власність на ліс*
3. *Структура лісу*
4. *Постійність лісових функцій*
5. *Потенціал використання лісової деревини*
6. *Ліс та охорона природи*

7. Ліс та відпочинок
8. Ліс та робота
9. Ліс та доходи
10. Ліс та інновації
11. Ліс та екологічна освіта

Австрійська лісова програма – ми всі від цього живемо. ЛІС. lebensministerium.at

1. Внесок австрійського лісу в захист клімату
2. Здоров'я та життєздатність австрійських лісів
3. Продуктивність та економічні аспекти в лісах Австрії
4. Біорізноманіття в австрійських лісах
5. Захисні функції австрійських лісів
6. Соціально-економічні аспекти лісів Австрії
7. Міжнародна відповідальність Австрії за стале лісове господарство

Лісове господарство та управління лісами в контексті зміни клімату, стратегії адаптації Північного Рейн-Вестфалії (4 предметних області з 18 сферами дій та 49 заходами)

1. Ліс та ведення господарської діяльності у лісі
2. Біорізноманіття в лісі та охорона природи в лісі
3. Кластер лісове та лісопереробне господарство
4. Ліс та суспільство

У більшості сучасних лісових програм / стратегій можна розпізнати загальну класифікаційну схему стосовно функцій лісу - в даний час доповнену темами «захист клімату», «суспільство» та «сільська місцевість».

Ось можливий підхід до **структуризації WPU 2050 відповідно до сфер діяльності**, який враховує весь необхідний зміст:

1. Лісові площі, розмноження лісів
2. Ліс та ведення господарської діяльності у лісі, структура лісів
3. Ліс та власність,
4. Ліс та робота, дохід, ефективність
5. Ліс та деревина, кластер ліс & деревина
6. Ліс та охорона природи, біорізноманіття
7. Ліс та охорона навколишнього середовища/ сільської місцевості (земля, вода, клімат)
8. Ліс та відпочинок, здоров'я та туризм

9. Ліс та полювання

10. Ліс та суспільство, освіта, робота з громадськістю

11. Ліс та дослідження/інновації

Однак, в кінцевому рахунку, завданням Лісового діалогу в Україні повинно бути власне самостійне визначення напрямів дії та пріоритетних заходів у обговоренні із зацікавленими сторонами.

Спираючись на це, для кожної окремої сфери дії, як кінцевий результат у WPU 2050, можуть бути подані своєрідний «контрольний список» (з аналізом поточної ситуації, бажаного цільового стану 2050 р. та необхідних для цього заходів) та ранжирування каталогу заходів (див. Рис.):

Darstellung der Rohstoffversorgung für die Holzwirtschaft bei veränderter Waldbewirtschaftung im Klimawandel	
Hintergrund	Durch die Auswirkung des Klimawandels auf die Wälder und die Folgen der Anpassungsmaßnahmen bei der Waldbewirtschaftung werden das Holzaufkommen und die Bereitstellung für die Holzwirtschaft beeinflusst. Aufgrund veränderter Abläufe der Holzerte im Jahresverlauf und bei forstlichen Katastrophen kann das Holz zeitlich abweichend und unregelmäßig anfallen. Anpassungen bei der Baumartenwahl mit einem langfristig höheren Laubholzanteil und mit auch neuen Baumarten verändern die aus heimischen Wäldern erzeugten Holzsortimente. Die mengenmäßige Verfügbarkeit bestimmter Holzsortimente und die Rohholzpreise können stärker schwanken. Erforderliche Anpassungen bei der Holzwirtschaft, insbesondere bei der Sägeindustrie, wie verstärkte Nadelholzbeschaffung außerhalb von NRW oder eine veränderte Ausrichtung der Produktion, stellen eine Belastung für die Unternehmen dar. Eine Schwächung der Holzabnehmer in NRW beeinträchtigt wiederum die Absatzmöglichkeiten für die heimische Forstwirtschaft und die Einnahmequellen für die Waldeigentümer/-innen.
Ziele und Maßnahmen	<ul style="list-style-type: none">■ Modellierung und Prognose von Waldwachstum und Holzaufkommen bei verschiedenen Waldbaustrategien (verschiedene Szenarien wie Multifunktionalität, Ertrag Forstwirtschaft, Rohstoffversorgung Holzwirtschaft, Klimaschutzleistung und Biodiversität, zudem differenziert nach Nadel- und Laubholz sowie Holzsortimenten)■ Analyse und Prognose von Holzaufkommen und -verwendung (Untersuchung des Holzmarktes und der holzbasierten Produktions- und Wertschöpfungsketten in NRW (stofflich, energetisch, chemisch), Einbeziehung von Warenströmen über NRW hinaus und von Kaskadennutzung, auch Trend- und Potenzialanalysen)■ Darstellung der wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Effekte einer veränderten Rohstoffversorgung (Auswirkungen auf den Cluster der Forst- und Holzwirtschaft in NRW, insbesondere Wettbewerbsfähigkeit, Innovation, Wertschöpfung und Beschäftigung)
Umsetzung	Landesregierung, insbesondere Landesforstverwaltung, in Zusammenarbeit mit Verbänden und Unternehmen der Holzwirtschaft, privatem und kommunalem Waldbesitz sowie Forschungseinrichtungen
Ansätze	Clusterstudie Forst- und Holzwirtschaft, Clustermanagement Forst- und Holzwirtschaft (landesweit und regional), Landeswaldinventur, Studie Laubholzmarkt, Projekt Virtueller Wald

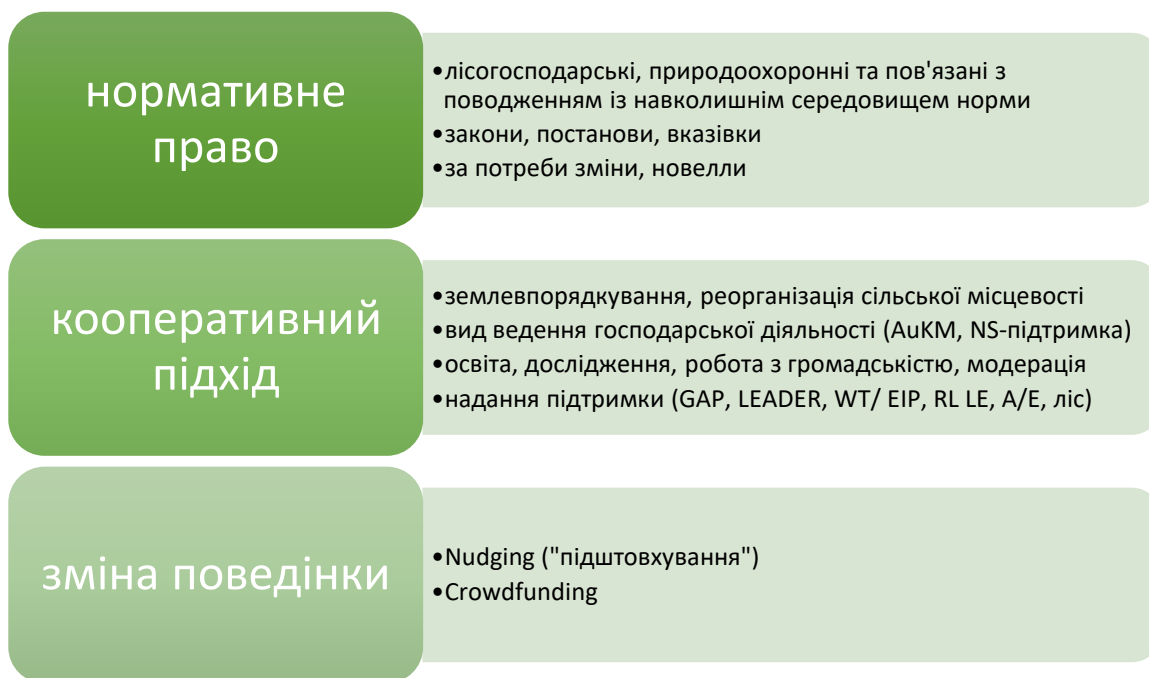
(Приклад із: Лісове господарство та управління лісами в контексті зміни клімату, стратегії адаптації Північного Рейн-Вестфалії, Міністерство охорони навколишнього середовища, сільського господарства, природи та захисту прав споживачів NRW, 2018)

4. ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛІ

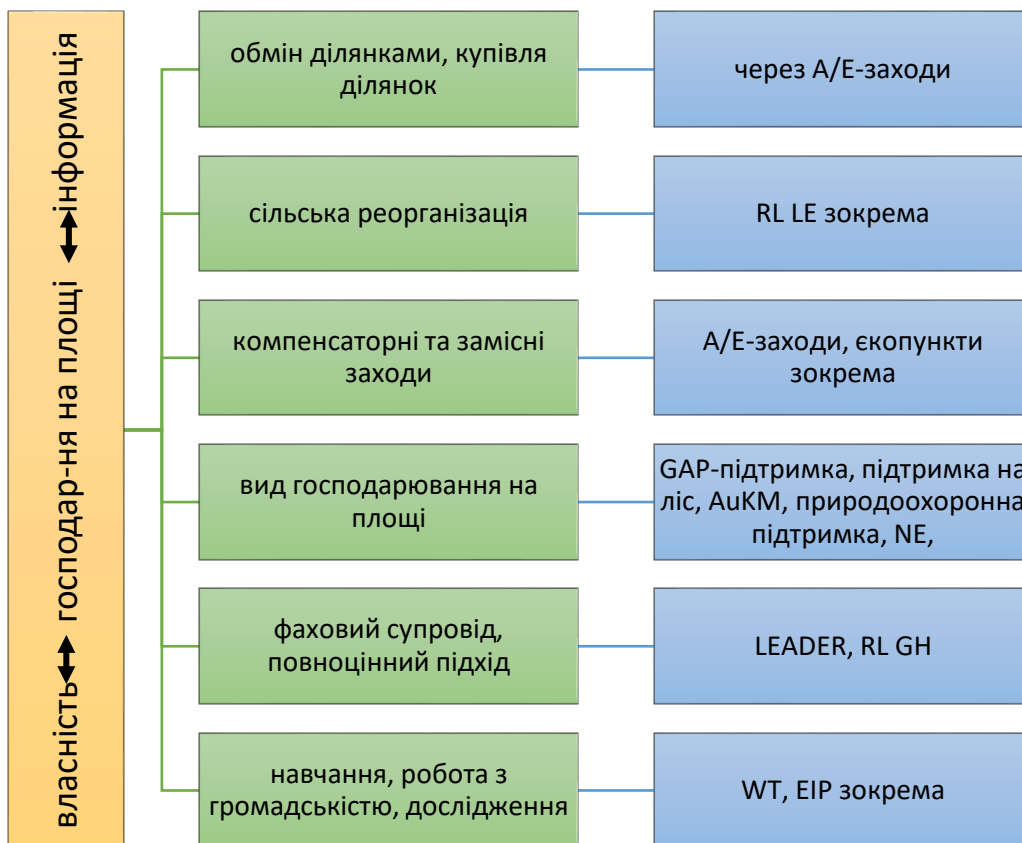
Розробка німецьких лісових програм, як правило, закінчується «сферами дій» і, якщо необхідно, зазначенням критеріїв успіху та можливими підходами для вирішення.

Для лісової програми України 2050 **лісовий діалог має йти ще далі**, він повинен робити фундаментальні заяви щодо **державних інструментів («Tools»)** та **оптимізованої організації лісового господарства**. Це не тільки збільшує сприйняття змісту програми, але й показує конкретні шляхи реалізації WPU 2050. Німецький досвід - і позитивний, і негативний - безумовно, може бути корисним на цьому шляху.

Результати, знайдені в консенсусі, є також можливою основою для внесення змін до лісових, природоохоронних та регулюючих поводження з навколишнім середовищем норм (закони, постанови та вказівки: регуляторно-політичні процедури), а також для спільних заходів, таких як землевпорядкування, тип ведення лісового господарства, надання підтримки та робота в галузі освіти, досліджень та зв'язків із громадськістю. Таким чином лісова політика перетворюється на конкретні дії громадян, а бажані зміни в поведінці здійснюються з урахуванням підходів сталості (див. Рис.).

На наступному малюнку наведено огляд сфер діяльності **кооперативного підходу**, які є релевантними та багаторазово перевіреними у Німеччині з відповідними варіантами фінансування (в основному, що співфінансуються ЄС) у галузі сільського господарства та лісового господарства. При цьому розрізняють «жорсткі» (вторгнення у власність) та «м'які» (навчання, інформація) фактори.

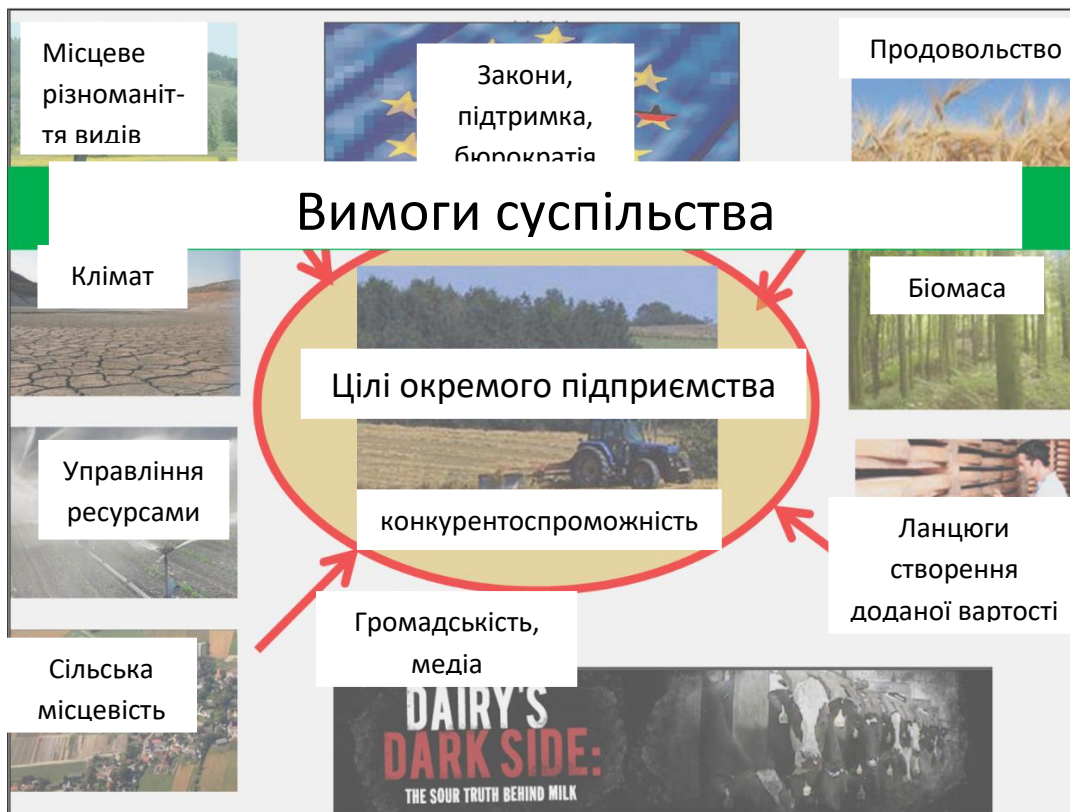
5. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА – ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНИХ СТРУКТУР

Чітка, перспективна, ефективна структура та організація лісового господарства в Україні, безумовно, є визначальною для успішної реалізації лісової програми на основі досягнутого консенсусу. Це чутливе, високополітичне питання не повинно залишатися поза увагою лісового діалогу.

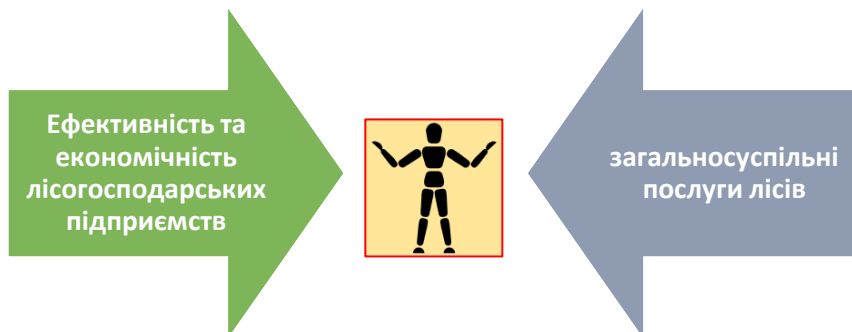
По всій Європі, якщо не у всьому світі, основні напрямки розвитку - які стосуються лісового господарства та лісів - характеризуються **двома протилежними тенденціями**:

1. Підвищення ефективності та рентабельності/економічності лісового господарства
2. Зростаючий попит на інфраструктурні та охоронні послуги лісу.

До речі, це не відрізняється від підходу у сільському господарстві (див. Рис.):

Національний лісовий діалог в Україні повинен враховувати ці суперечливі тенденції та розробити для них дієві рішення чи компроміси - з представниками суспільства (див. Рис.).

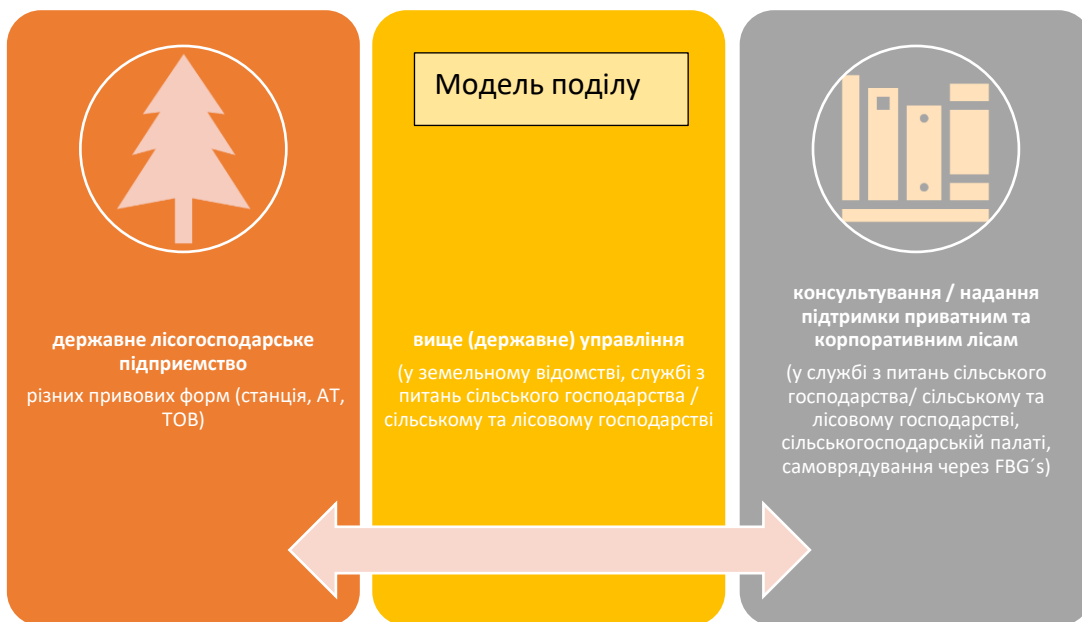

Джерело: змінено за КРОТТ 2001 – аналіз політичної сфери лісового господарства

В принципі, протягом двох останніх століть, особливо після 1945 року, склалися два структурно різних альтернативних рішення щодо організації управління лісовим господарством:

- **модель поділу та**
- **модель єдності або уніфікована модель**

У обох моделях є свої переваги та недоліки; існують перехідні варіанти.

Переваги:

- ефективне управління державним лісом, аналогічним приватному підприємству

- високий ступінь спеціалізації в окремих областях
- чітке розмежування економічних (комерційних) та адміністративних завдань - в цьому плані не є вразливим для нападків з боку громадськості

Недоліки:

- дві-три організації, які паралельно відповідають за одну і ту ж саму ділянку лісу
- довші адміністративні шляхи для власників лісів, громадян, муніципалітетів, асоціацій / об'єднань
- можлива втрата інформації між організаціями, відсутність або обмежена взаємозамінність персоналу (можливо, однобічний розвиток персоналу)
- обмежені варіанти відомств щодо врегулювання конфліктів використання та ресурсів

Модель єдності

Недоліки:

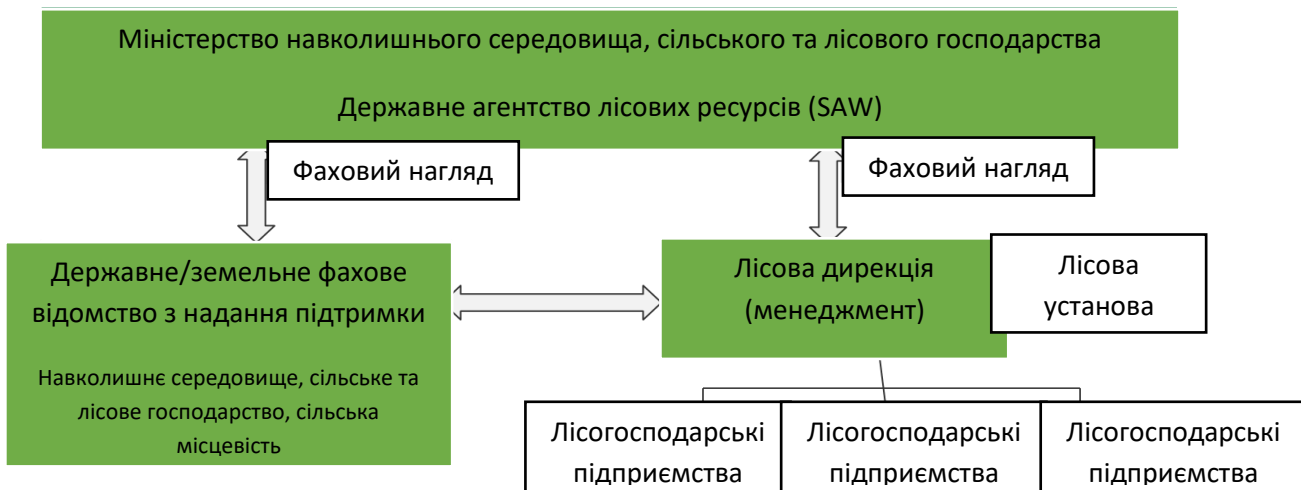
- неоптимальне виконання фінансово-економічних аспектів управління підприємством
- відсутність чіткого розмежування економічних та адміністративних завдань - у цьому плані слід очікувати нападків з боку громадськості / політики (у розумінні лісового господарства = «самоуправління»)

Переваги:

- можливе відносне розмежування підприємство - відомство – надання послуг через утворення окремих відділів (обмежено)

- оптимальне врегулювання конфліктів використання та ресурсів через близькість до підприємства, (державний) суверенітет та послуги
- власники лісів отримують користь від ноу-хау в управлінні державними лісами, але можуть бути обмежені у врахуванні власних інтересів
- спеціалізація та співробітництво на основі розподілу праці, інтенсивний обмін інформацією
- організаційна одиниця, яка відповідає за всю лісову територію (близькість до громадян та проблеми), має місце/можливий обмін персоналом

У зв'язку з обширним – як позитивним, так і негативним - досвідом у Німеччині після поступового розпуску (цілком успішного) «Єдиного управління лісового господарства» / «Єдиної адміністрації», починаючи приблизно з 2000 року, як основа для обговорення пропонується наступний (оптимізований) варіант:

Основними ознаками цієї організаційної альтернативи є:

1. Відповідальність за **весь ліс** повинна бути на руках **одного міністерства**. У цьому міністерстві повинні бути **стратегічно об'єднані** фахові області довкілля, сільського господарства та лісового господарства, а також сільські території.
2. У межах сфери діяльності це міністерство здійснює **фаховий нагляд через вищий орган державної влади**, в якому відділи з питань навколишнього природного середовища, охорони природи, сільського господарства та лісового господарства, а також сільських територій / регіонального розвитку інтегруються як фахові області з **фахово-політичним спрямуванням**. Державний орган - це також **фахове відомство, орган фінансування/ надання підтримки та суверенний (державний) орган** (продуктові сфери), в т.ч. також для управління лісовим господарством.

3. Міністерство (можливо, Державне агентство лісових ресурсів) також здійснює **фаховий нагляд за управлінням лісами**, наприклад. за допомогою повноважної **контролюючої установи (наглядової чи адміністративної ради)**. Міністерство фінансів та інші міністерства, які опікуються лісами, а також представники політичних партій та об'єднань повинні бути представлені в цьому наглядовому органі.
4. **Управлінню лісами** (що складається з однієї або декількох лісових дирекцій як регіональних чи проміжних відомчих органів або державного лісогосподарського підприємства України) напряду підпорядковуються приблизно **20 лісогосподарських підприємств та служба з планування лісів / лісогосподарська установа**, як інструмент забезпечення / контролю сталого розвитку лісів на лісогосподарських підприємствах.
5. **Усі інші спеціалізовані заклади лісового господарства**, такі як моніторинг лісів, випробування та дослідження, моніторинг ґрунтів та дослідження місць вирощування, функції лісів / картографування біотопів, через технічну близькість до інших спеціалізованих підрозділів, порівнянними завданнями (комунікації / зв'язки з громадськістю, адаптація до зміни клімату, охорона природи / навколишнього середовища, туризм / сільська місцевість), з достатнім штатним персоналом, адекватним фінансуванням та подальшими синергетичними ефектами (аналогова фахова методологія, дистанційне зондування тощо) є **частинами вищого органу державної влади / відомства**.
6. **Міжвідомчі центри компетентності у вищих органах державної влади**, у тому числі для зв'язків з громадськістю / PR, кластери ліс-деревина, сталого лісового господарства, для агролісомеліоративних систем та спільного навчального центру можуть значно підвищити ефективність вищих органів державної влади у лісових питаннях – наприклад, також порівняно з незалежним державним інститутом/станцією з питань лісів.

Окрім виробничого відділу (деревина, недеревна продукція), **лісогосподарські підприємства** можуть також мати додаткові відділи / штатні підрозділи, такі як комунікація / зв'язки з громадськістю, охорона природи / біорізноманіття, використання лісу для відпочинку / туризм, землекористування, освіта / лісова педагогіка.

6. ПІДСУМОК ЩОДО КРОКІВ ДЛЯ WPU 2050 (ЗА БАЖАННЯМ)